

РЕЦЕНЗИЯ

От **Искра Богданова Христова-Балканска**

Член на научно жури в конкурс за заемане на академична длъжност "ПРОФЕСОР",
утвърдено с решение на НС прот. № 3 от 20.03.2019 г., и със заповед на Директора №
79 от 25.03.2019 г.,
обявен от Института за икономически изследвания при БАН
в ДВ, бр. 8 от 25.01.2019 г.

Кандидат: **Даниела Николова Бобева-Филипова**

I. Кратки биографични данни за кандидата.

Д-р Даниела Бобева-Филипова завършва Висшия икономически институт „Карл Маркс“ (понастоящем Университет за национално и световно стопанство УНСС) и защитава дисертация към БАН. Понастоящем заема академичната длъжност „доцент“ към Института за икономически изследвания при БАН (ИИИ при БАН).

Тя преподава в курс за следдипломна квалификация към УНСС (2009-2010). Понастоящем, тя е хоноруван преподавател към катедра „Финанси“ на УНСС по банково дело и международни финанси, към Висшето училище за застраховане и финанси (ВУФЗ) по защита на потребителите на финансови услуги, към Пловдивския университет по европейски пазар на финансови услуги и международна икономика, към СУ „Климент Охридски по лични финанси.

Освен широката преподавателска дейност, Д. Бобева-Филипова има богат административен опит. Тя заема високо отговорни административни длъжности, а именно: Съветник в Министерския съвет на Република България (1994-1995 г.), Председател на Агенцията за чуждестранни инвестиции (1995-1996 г.), Министър на търговията и външноикономическото сътрудничество (1997 г.), Вицепрезидент на Черноморската банка за търговия и развитие в Солун Гърция (1998-2001 г.), Програмен ръководител на Директората ELSA към ОИСП, Париж Франция (2001-2002 г.) В периода 2003 г. - 2013 г. Д.Бобева-Филипова е Директор Дирекция „Международни отношения“ към БНБ.

II. Обща характеристика на научната и научно-приложената продукция на кандидата.

1. Общо описание на представените материали (монографии, учебници, статии, доклади, проекти и др.) по изследователски области.

След хабилитацията за доцент са публикувани 24 научни публикации. Като хабилитационен труд е представена монографията *„Ролята на международните финансови институции за развитието на частния сектор в България“*. Публикацията *„Лични финанси: Въведение“* по линия на „Партньорският проект „Повишаване на финансовата грамотност на студентите в неикономически специалности“, инициран от JA България и NN България е в съавторство. Представени са две статии, публикувани в реферирани и индексирани научни издания, а именно, една статия в *Journal of Central Banking Theory and Practice (Web of Sciences, Scopus)* и втора в списанието *Икономически Алтернативи (Economic Alternatives) (ISSN 1312-7462)*, което фигурира в НАЦИД под №44.

Представени са 8 статии и доклади, публикувани в нереферирани списания, като две от тях са в съавторство, 2 студии (в съавторство). Тя е участник в 11 колективни монографии, като 4 от тях в съавторство. Доц. Бобева е участник в 7 национални научни и образователни проекти, в два международни научни и образователни проекта. Тя е ръководител на 3 проекта с национално значение и на 3 международни проекта. Кандидатът има един успешно защитил докторант във (ВУЗФ). Ръководи един задочен докторант към ИИИ при БАН. Има значителен брой цитирания на нейни публикации, особено тези, публикувани и разпространени от ОИСП (Организацията за икономическо сътрудничество и развитие).

2. Обща характеристика на научната, научно-приложната и преподавателска дейност на кандидата.

Публикациите на кандидата, в периода след нейната хабилитация за доцент, се съсредоточават в три основни направления - глобалната и регионалната икономика, европейската икономика и членството на България в ЕС, икономическите и финансовите измерения на международната миграция. Към тези основни направления, трасирали творческия път на кандидата през последните години, се добавят и въпросите, свързани с финансовата грамотност на населението и управлението на личните финанси.

Интересите на кандидата в областта на *глобалната и регионалната икономика* се съсредоточават в разкриването на промените в световното стопанство след глобалната финансово-икономическа криза от 2008 г. Фокусът пада върху многоаспектните ефекти на кризата върху икономиките на държавите членки на ЕС и в страните извън него. В монографията, която е хабилитационен труд на кандидата, *„Ролята на международните финансови институции за развитието на частния сектор в*

България” се анализират измененията, които настъпват в международните финансови институции (МФИ). Тези организации бързо се приспособяват към промените в световното стопанство и се оказват адаптивни при преодоляване на кризата. Изтъква се, че във времена на рецесия, очакванията към МФИ се повишават и ролята им в глобален, регионален и национален план остава от изключително значение. Очертават се перспективите и функциите на МФИ. Обяснени са теоретичните основи на МФИ, както и се отговаря на въпроса, дали е обосновано да се учредят нови финансови институции след кризата. Анализирана е икономическата и финансовата дейност на МФИ в условията на световната финансово-икономическа криза. Изследването се допълва с модел за оценка, изграден на основа избрани показатели, което позволява идентифицирането на ефектите от дейността на МФИ на макроикономическо равнище. На микроравнище се изяснява финансирането на частните компании от МФИ и се проследява, чрез анализа на комплекс от количествени и качествени показатели, рентабилността, финансовата устойчивост, задлъжнялостта и други показатели. Разработена е методология за оценка на ефекта от участието на България в МФИ, както положителните ефекти, така и проблемите при финансирането на частните компании. Авторът обяснява мисията на МФИ, която е продуктова и проектно иновативна при финансиране на частния сектор.

В унисон с нарастване на протекционистичните тенденции в световната икономика, научните интереси на кандидата се насочват към анализ на възможностите на разширяване на българският износ на международните пазари. Изследва се нарастването на протекционистичните тенденции и как те биха повлияли в бъдещ период за оформянето на новия световен икономически ред. Кандидатът съществено разширява и задълбочава изследванията си в областта на световното стопанство, като освен икономическото и финансовото развитие на ЕС и на икономическото развитие на страните от Черноморския регион се разясняват особеностите на икономическото развитие на Южна Корея и на Китай. Интересът се съсредоточава също към идентифицирането на регионалните и на междудържавните двустранни ефекти от дълговата и икономическата криза в Гърция и влиянието ѝ върху България.

Друг аспект на изследвания е *„Европейската икономика и развиващите се икономически процеси в България като държава членка на ЕС“*. Основните научни изследвания се съсредоточават върху влиянието на глобалната финансова криза (ГФК) и последвалата икономическа рецесия върху държавите-членки на ЕС и конкретно върху българската икономика. Акцентът пада върху ползите или загубите от

членството на България в ЕС. Във връзка с това се оценява напредъка (или пък изоставането) на България в процеса на икономическо догонване в ЕС. Разгледани са факторите, които влияят върху приемането на България, първо във Валутнокурсвия механизъм II (ВКМ II), както и в еврозоната. Особено значение се придава на номиналната конвергенция съгласно критериите от Маастрихт и на реалната икономическа конвергенция, която показва до каква степен икономиката на България е готова за членство в еврозоната. По повод значението на реалната икономическа конвергенция и процеса на сближаване на България с икономиките на държавите членки на ЕС, както и относно участието в Банковия съюз (БС), Д. Бобева-Филипова е изказвала вижданията си многократно и в медиите. Основната теза, относно предполагаемите ефекти за българската икономика от членството в ЕС, се подкрепя със статистически модел, доказващ, че досегашната правна рамка, регулираща оценката на икономическото сближаване е неефективна. Препоръчва се преразглеждането на инструментариума за стимулиране на устойчивото икономическо развитие на държавите членки на ЕС.

Кандидатът продължава изследванията си в областта на преките чуждестранни инвестиции (ПЧИ), като позитивната позиция, застъпвана от нея на по-ранен етап на изследване, когато ПЧИ съставляват значителен процент от БВП на България, се променя. Изтъкват се основните фактори, определящи слабия приток на ПЧИ в България. Виждането, което и аз споделям е, че чуждестранните компании правят вложения в неефективни за българската икономика и нейното развитие отрасли, което не съдейства за икономическото и индустриалното израстване на България.

Кандидатът участва активно в разработването на части от Годишния доклад на ИИИ БАН, *„Десет години от началото на финансово-икономическата криза – поуки и необходими реформи, Икономическото развитие и политики в България: оценки и очаквания“*, като вниманието се фокусира върху проблема как българската икономика реагира на външноикономическите шокове, произтичащи от ГФК и от икономическата рецесия. Обект на анализ са главните канали по които кризата прониква в икономиката и какви са преките последици от кризата на макро и на отраслово равнище. Положителният аспект е извеждането на определени резултати, които позволяват да се идентифицират провеждането на необходими реформи в България за преодоляване на кризисните ефекти и най-вече за постигане на устойчивост в икономическото развитие. Полезни резултати се извеждат също от използването на Таблото от показатели по процедурата за макроикономически дисбаланси на ЕС.

Изчислени са показатели за десетгодишен период и се подчертава, че икономическата криза е позволила преодоляването на някои от макроикономическите дисбаланси на държавите членки на ЕС. Изведен е иконометричен модел, който позволява сравняването на равнището на макроикономическите дисбаланси между отделните държави членки на ЕС, които се намират на различен етап на циклично развитие.

В областта на *икономическите и финансовите измерения на международната миграция*, Д.Бобева-Филипова придобива значителен опит, разработвайки анализи за ОИСР. Тя се съсредоточава върху факторната зависимост на изходящата миграция от макроикономическите структурни показатели на приемащата страна. Представен е иконометричен модел, който оценява зависимостта между паричните преводи на трудовата миграция и еволюцията на основните макроикономически фактори – изследване въз основа на панелни данни за 7 страни приемащи мигранти за периода 1996-2016 г. В публикациите се подчертава, че върху динамиката на паричните трансфери на емигрантите, а и върху интензитета на емигрантските потоци, влияе не само икономическото положение на страната на произход, но и макроикономическото развитие на приемащата страна. Друг интересен аспект е обосноваването на методология за анализ на трансграничното движение на пенсионерите и работата им зад граница след пенсиониране, което позволява те да извършват парични трансфери в страната на произход.

В контекста на *развитие на сектора на финансови услуги на ЕС* и улесняването на достъпа до финансови услуги за европейските потребители, както и за повишаване равнището на финансовата грамотност се изясняват основните европейски регулации по тези въпроси, както и тяхното приложение в България. Изследват се теоретичните източници на личните финанси и значението на психологията на народа за придобиване на конкретни положителни резултати в тази насока. В контекста на развитието и адаптирането на българския финансов сектор към финансовите практики в ЕС се представя научно-практически цялостен анализ за значението на управлението на личните финанси за българския потребител.

III. Количествена характеристика на научната продукция на кандидата.

Въз основа на оценката на съответствието с минималните наукометрични национални изисквания и изискванията на Правилника на ИИИ при БАН, удостоверявам, че кандидатът покрива и надвишава минималните изисквания по групи показатели за научна степен и за академичната длъжност професор. Защитен е дисертационен труд, представен е хабилитационен труд - монография, публикувана е монография без да е

хабилитационен труд в съавторство, две статии, публикувани в реферирани и индексирани издания. Публикувани са 7 статии в нереферирани издания. Кандидатът представя 1 студия, над 8 публикувани глави в колективни монографии. Налице са цитирания над изискванията. Има участие в 7 национални научни и образователни проекти, в 2 международни проекта, ръководител е на 3 национални и образователни проекти, ръководител е също така на 3 международни научни и образователни проекти. Д.Бобева-Филипова е ръководител на успешно защитил докторант от ВУЗФ и ръководи 1 задочен докторант в ИИИ при БАН.

IV. Оценка на резултатите и научния принос на кандидата (да се посочи, къде се съдържа):

Могат да се обобщат следните приноси в публикациите на кандидата:

1. Разкриват се политиките, стратегиите и предизвикателствата пред МФИ в след кризисния период. В научен и научно практически план се открояват особеностите на МФИ в сравнение с дейностите на търговските банки. Приносът е открояването на значението на МФИ за икономиките на страните бенефициенти и за България, както и изясняването на ролята и мястото им в международната финансова система.
2. Определен принос носят разработките по международна миграция и значението на паричните трансфери на българската трудова емиграция върху икономиката на България. Прави впечатление и анализа на пенсионните трансгранични трансфери и техният ефект върху благосъстоянието на населението. Този анализ показва и спада във финансовото положение на българските пенсионери, в периода след обществено икономическите промени в България от началото на 90-те години, които в по-голямата си част са принудени да търсят работа в сферата на услугите в развитите икономики.
3. Принос в българската икономическа литература е анализа на корейската икономика и на корейския капиталов пазар и какви ползи могат да последват от корейския опит за българската икономика. Направен е задълбочен анализ на управлението на държавните предприятия в Корея, както и на функционирането на корейския и българския капиталов пазар, като особен акцент и полезност за българския капиталов пазар е създаването на сегмент на пазара за финансиране на малките и средните предприятия (МСП).
4. Икономическите знания се обогатяват с обосноваването на необходимостта от допълване на теорията на международна търговия с влиянието на макроикономическите дисбаланси върху потоците на движение на стоки и услуги в

световната търговия. Тези виждания се допълват с оценката на ефективността на търговските споразумения на ЕС с трети страни.

5. В оценката на икономическата конвергенция на България в ЕС се открояват позитивните ефекти от члеството, както и рисковете и проблемите, които възникват в процеса на икономическо сближаване. Оригинален момент на изследванията е разработването на концепция, позволяваща възможното измерване на структурната и на регионалната конвергенция, като се потвърждава, че инструментите на ЕС не са достатъчно ефективни за постигане на устойчиво сближаване на новите държави членки на ЕС.

6. Както е подчертано научните публикации на кандидата са отразени чрез цитирания в българската и в чуждестранната литература. По Показател 11 Група показатели „Д“: Справка с цитирания или рецензии в научни издания, реферирани и индексирани в световноизвестни бази данни с научна информация или в монографии и колективни томовете, са посочени 17 цитати. (1 авторецензиране). По Показател 12 Справка с цитиранията в монографии и колективни томовете с научно рецензиране – 30 цитирания се оценяват на 300 точки (без 1 цитиране, което е указано преди) При Група показатели Д Показател 13: Цитирания или рецензии в нереферирани списания с научно рецензиране – са указани 45 цитирания като 7 от тях са цитирани в доцентурата. Броят на точки по показатели от група Д надвишава минималните изисквани точки по групи показатели за научна степен и академична длъжност „професор“.

7. Значимостта на приносите за науката и практиката са подчертани в частта за приносите.

V. Оценка на оригиналността на представените трудове и на достоверността на представените научни данни.

Не е установено наличие на плагиатство по ред, установен в Закона и в Правилника на ИИИ при БАН.

VI. Критични бележки и препоръки

Имам бележки от технически характер:

Първо, в посочената като хабилитационен труд монография не бяха указани двама рецензенти, както са изискванията. Разработката беше приета от Научния съвет на ИИИ при БАН с двама рецензенти, които впоследствие, вероятно и поради погрешна информация, не са съобщени в книгата. Впоследствие рецензентите допълнително са приложени в справка от Издателството „Марин Дринов“.

Второ, възникнаха дискусии по повод публикацията „Лични финанси: Въведение“ относно факта това книга ли е или учебник. Въпреки че това изследване е посочено като предназначено за обучение на студенти, тази книга може да се разглежда и като учебник и като книга. Обединявам се около мнението, че това е научно-практическо изследване, което служи за обучение.

Трето, някои от цитатите по група показатели „Д“ се повтарят. Това не накърнява общия брой цитирания, които надвишават по брой изискването по тази група показатели.

Личните ми впечатления за Даниела Бобева са изцяло положителни. Като човек, тя е отговорна, добросъвестно се отнася към научните изследвания, проникателно идентифицира новите тенденции и явления в световната икономика и финанси и идеите ѝ обогатяват научноизследователската дейност.

Пожелавам ѝ в бъдеще с успех да подрежда и организира своите идеи съгласно конкретните изследователски задачи!

VII. Заключение.

Убедено заявявам, че резултатите показани от кандидата са научно и научно-практически достоверни, основните тези, залегнали в разработките са оригинални и носят иновативен характер. Изследванията се основават на богата информационна основа, ползвана е достоверна икономическа и статистическа литература. Считам че кандидатът отговаря на изискванията за заемане на академичната длъжност „професор“. Давам своята положителна оценка за цялостната научна и научно-практическа дейност на кандидата в периода след доцентурата.

Предлагам на почитаемото Научно жури да присъди академичната длъжност „професор“ на Даниела Николова Бобева-Филипова по област 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.8. Икономика по „Световно стопанство и МИО“.

Дата 31.05.2019 г.

Член на журито:
/Проф. д-р Искра Христова-Балканска/